

**ვაზი და ღვინო საქართველოში
(ფრაგმენტები ისტორიიდან, დღევანდელი მდგომარეობა, სამომავლო
მიმართულებები)**

¹ნოდარ ჩხარტიშვილი,² ნინო ჩხარტიშვილი

¹საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემია, თბილისი, საქართველო

²საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, საქართველო

საქართველო - გეორგია (GEORGIA), რომლის სახელიც მიგვანიშნებს მიწათმოქმედზე, უძველესი მიწათმოქმედების ქვეყანაა, მრავალი კულტურული მცენარის (ხორბალი, ვაზი, ზოგიერთი ხეხილოვანი) ფორმათა წარმოშობის პირველად კერად - სამშობლოდაა მიჩნეული. ქართველი ხალხის მატერიალური და სულიერი კულტურის საგანძურში ვაზსა და ღვინოს კი დასაბამიდანვე გამორჩეული ადგილი ეჭირა.

ადგილმდებარეობა - გეოგრაფიული არეალი:

ჩვენს პლანეტაზე ვაზის კულტურის გავრცელების (სამხრეთით 36⁰ და ჩრდ. განედის 52⁰) არეალში საქართველოს მევენახეობა ერთ-ერთ საუკეთესო (აღმოსავლეთ გრძედის 40⁰05 I - 46⁰44 I და ჩრდ. განედის 41⁰07 I - 43⁰35 I) შუალედშია მოქცეული. იგი მდებარეობს სამხრეთ კავკასიის (ამიერკავკასია) ცენტრალურ და დასავლეთ ნაწილში;

ლეგენდარული - დიდი კავკასიონი ჩრდილოეთიდან ქვეყანას იცავს ჰაერის ცივი მასების შემოჭრისაგან; დასავლეთიდან - შავი ზღვისა და აღმოსავლეთიდან - კასპიის ზღვის აუზთა შორის, რომლებიც განსაზღვრავენ აქაური ჰავის კონტრასტულობას, ბუნებრივ მრავალფეროვნებას: დასავლეთი საქართველო - სუბტროპიკული და აღმ. საქართველო ზომიერი კონტინენტური, მშრალ სუბტროპიკულში გარდამავალი ჰავის ფორმირებას და განსაკუთრებულ გარემოს ქმნის ორიგინალური, თვითნაბადი მევენახეობა-მელვინეობის განვითარებისათვის: სუფრის მშრალი და წითელი, ბუნებრივად ტკბილი და ცქრილა ღვინისა და ყურძნის გადამუშავების სხვა პროდუქტებისათვის: ქართული კონიაკი, ჭაჭის არაყი და სხვა პიკანტური, ეროვნული პროდუქტებისათვის.

კლიმატური გარემო: მევენახეობა-მელვინეობის ტრადიციულ ზონებში აქტიური ტემპერატურული ჯამი 3200-4500⁰-ის ფარგლებშია; წლიური საშუალო ტემპერატურა 11-12⁰-ია; ჰაერის მინიმალური ტემპერატურა - 15⁰-ზე დაბლა იშვიათად (20 წელიწადში ერთხელ) შეიძლება განმეორდეს; მზის ნათების ხანგრძლივობა სავეგეტაციო პერიოდში 1600-1700საათს შეადგენს, ვაზის ვერტიკალური გავრცელების არეალი ზღვის დონიდან 1200 მეტრამდე აღწევს; სამეწარმეო - მევენახეობა-მელვინეობა 800 მეტრამდე ვრცელდება.

ნალექები: დას. საქართველო, ძირითადად ნალექებით უზრუნველყოფილი რეგიონია. მევენახეობით დაკავებულ ადგილებში 1200-1500 მმ-ის ნალექი მოდის; ვენახის მორწყვის აუცილებლობა იშვიათად წარმოიქმნება.

აღმოსავლეთ საქართველოს მევენახეობის ძირითად, ტრადიციულ რეგიონებში ნალექების რაოდენობა - 400-1000მმ ფარგლებშია. ვენახების უმეტესი ნაწილი სარწყავია.

ნიადაგები: საქართველოში თითქმის ყველა ტიპის ნიადაგია წარმოდგენილი. აღვნიშნავ მხოლოდ, რომ აღმოსავლეთ საქართველოში არსებული ვენახების 70% ყავისფერ, კარბონატულ, ხირხატთან ნიადაგებზე მოდის, რაც განსაზღვრავს ხარისხოვანი ღვინის წარმოებას.

ვაზი და ღვინო ბიბლიაში: ვაზისადმი თაყვანისცემის, მისი სარწმუნოებრივი, ქვეყნის სიმბოლოდ აღქმისა და ღვთაებრიობამდე ამაღლების ნიშნუშია - მეოთხე საუკუნეში ვაზის ჯვრით წმინდა ნინოს შემობრძანება საქართველოში, ქრისტიანობის საქადაგოდ და სახელმწიფო რელიგიად დასამკვიდრებლად, რაც ქართველთა მოქცევის - ქრისტიანული სარწმუნოების გზაზე შედგომის სათავე გახდა. ვაზი ბიბლიურ შემეცნებაში - „სამოთხის ხე“ სიცოცხლის ხე“-დ არის აღქმული. საქართველო არის ერთ-ერთი ქვეყანა, რომელსაც ვაზისა და სარწმუნოების ერთიანი სიმბოლო აქვს - „ჯვარი ვაზისა“ - ხატია სალოცავთა „მოგცეს ღმერთმა ცვარი ცისა, სინაყოფე მიწისა, უხვი ხორბალი და ღვინო“, დალოცა იაკობმა თავისი შვილები, დალოცა მომავალი,....

ფრაგმენტები ისტორიიდან: ფართომასშაბიანი არქეოლოგიური, ისტორიული, პალეონტოლოგიური, პალეობოტანიკური, ლინგვისტური, ამპელოგრაფიული გამოკვლევების საფუძველზე შეიძლება დარწმუნებით ითქვას, რომ სამხრეთ კავკასია და კერძოდ, საქართველო კულტურული ვაზის ფორმათა წარმოშობის ერთ-ერთი პირველადი კერაა მსოფლიოში. ათასწლეულების წინ (10-9 ათასი) ადამიანმა აქ შეძლო გადაექცია ველური ვაზი კულტურულ მცენარედ, ამ მიწაზე დაერგო და „პირველი მტევანიც აქ დაეწურა“. ამ სიტყვებით იხსნება ლონდონში, გასული საუკუნის 90-იან წლებში გახსნილი ვაზისა და ღვინის მუდმივმოქმედი საერთაშორისო გამოფენა.

ამ თვალსაზრისით, საყურადღებოა კოლხეთში, ანაკლიის (დასავლეთ საქართველო) ტერიტორიაზე, გათხრების (1936-1938წწ) შედეგად მოპოვებული მასალა: ნაპოვნია ყურძნის წიპწები და ვაზის ლერწის (რქის) ნაშთები, რომლებიც ნეოლითის ბოლო პერიოდს მიეკუთვნება. - კულტურული მიწათმოქმედების დასაწყისია (სურ წიპწები). კიდევ უფრო უძველესია ევროპის კონტინენტზე და იშვიათია მსოფლიოში შულავერის (აღმოსავლეთ

საქართველო) გათხრებისას მოპოვებული წიპწები, რომლებიც VI-Vათასწლეულებით თარიღდება და კულტურული ვაზის (*Vitis Vinifera Sativa*)-ს წიპწებს უახლოვდება (რ. რამიშვილი);

ამპელოგრაფები ვარაუდობენ, რომ შესაძლებელია იგი იყოს გარდამავალი ფორმა ველურსა და კულტურულს შორის. მე-20 საუკუნის მეორე ნახევარში - ბოლნისში აღმოჩენილი მასალა, წიპწები - კიდევ უფრო ძველ (2000 წელი) პერიოდზე მიგვანიშნებს. არგუმენტი ისიც, რომ საქართველოს ტერიტორიაზე აღწერილი და დაცულია (წითელ წიგნშია შეტანილი) თანამედროვე კულტურული ვაზის უშუალო წინაპარი, ტიპიური ველური სახეობა - კრიკინა ვაზი (უსურ ვაზი), საბას მიხედვით - უსრულ ვაზი „კულტურული ვაზის წარმოშობის დასტური ველური ვაზის წიაღში უნდა ვეძიოთ“ - ბრძანებდა საქართველოში მეცნიერული მევენახეობის ფუძემდებელი, საერთაშორისო მასშტაბის მეცნიერი, აკადემიკოსი სოლომონ ჩოლოყაშვილი;

საყურადღებოა ისიც რომ, საქართველოს ამ პატარა ტერიტორიაზე გამოყოფილია (70,0 ათ. კვ.კმ) კულტურული ვაზის ფორმათა წარმოშობის ორი კერა: ალაზნის (აღმ. საქართველო) და კოლხეთის (დას. საქართველო), სადაც ათასწლეულების მანძილზე, ხალხური სელექციის შედეგად გამორჩეული იქნა 500-ზე მეტი (524 ნიმუშის დასახელება დაგვიტოვა დიდმა ივანე ჯავახიშვილმა) აბორიგენული ვაზის ჯიში, რომლებიც გადაადგილებულია წარმოშობის ეთნიკურ-გეოგრაფიულ ცენტრებში: კახეთში - 80-ზე მეტი, ქართლში - 72, იმერეთში - 75, რაჭა-ლეჩხუმში - 50, გურიაში 59, სამეგრელოში - 60, აჭარაში - 52, აფხაზეთში - 56.

მნიშვნელოვანია, ისიც რომ დღევანდელი სამეწარმეო ასორტიმენტი (95%-მდე) ქვეყანაში ქართული აბორიგენული ჯიშებით არის შედგენილი. მათი უმეტესი ნაწილი: საფერავი, რქაწითელი, ხიხვი, ხევარდული, ხემხუ, ბუდეშურები და სხვ. (სურათები) ისტორიულ წყაროებში მეხუთე საუკუნიდან მოიხსენიებიან.

მიწათმოქმედების უძველეს კულტურაზე მიგვანიშნებს საქართველოს ტერიტორიაზე ზემოთაღნიშნული გათხრების შედეგად ნაპოვნი ვენახის ნიადაგის დასამუშავებელი საშუალებები (ირმის რქა), ვაზის სასხლავი, სამცნობი იარაღები (დანა, წალდი). ყურძნის გადამუშავებისა და ღვინის შესანახი ნაგებობა ღვინის სახლი- მარანი (მოიხსენიება VII-VIII საუკუნიდან). თიხისაგან დამზადებული ღვინის დასაყენებელი და შესანახი ჭურჭელი- ქვევრი (ჭური), რომელსაც ისტორიულ ძეგლთა დაცვის საერთაშორისო ორგანიზაციის „იუნესკოს“ მიერ 2014 წელს არამატერიალური ისტორიული ძეგლის სტატუსი მიენიჭა, რაც ამ ისტორიული მონაპოვარის აღიარებაა. იგი დღესაც აქტიურ ხმარებაშია. მასთან დაკავშირებულია ღვინის დაყენების კახური და იმერული ტექნოლოგია: პირველ შემთხვევაში ქვევრში მოთავსებული - ყურძნის წვენი დუღილი მიმდინარეობს დაჟეღოტილი მთელი მასის მაგარი ნაწილების (კლერტის, ჭაჭის, წიპწის) მონაწილეობით. იმერული ტექნოლოგიით კი ქვევრში ტკბილის ალკოჰოლური დუღილის პროცესში მონაწილეობს ყურძნის მთელი მასის მხოლოდ 4-6%, მიიღება ორიგინალური, ევროპული სტილის მსუბუქი, მოყვითალო ღვინო, მხარის დასახელებით - ნაზი იმერული ღვინო.

აკადემიკოსი ივანე ჯავახიშვილი ხაზგასმით აღნიშნავს: უძველესია ვაზის გასხვლის შემოღება საქართველოში“.

საქართველოში უძველესი დროიდან შემუშავებულია ვაზის გასხვლის წესები, მ.შ. „ქართული ფორმა“, რომელიც ითვალისწინებს ვაზის გასხვლას სამამულეზე (ნეკზე) და სანაყოფეზე (საყურძნე რქა); გასხვლის ეს ფორმა შეიძლება ითქვას ვაზის გასხვლის ყველა წესებისა და ფორმების ბაზისია. იგი დღესაც „ქართულ ფორმად“ მოიხსენიება წყაროებში. ქართველი მეცნიერი, აკადემიკოსი ივანე ჯავახიშვილი ხაზგასმით აღნიშნავს -

„დანამდვილებით მხოლოდ იმის თქმა შეგვიძლიან, რომ ვაზის რქების დანეკვა სამამულედ და საყუძნედ დატოვება ევროპული მევენახეობის გავლენამდე სცოდნიათო“. (საქართველოს ეკონომიკური ისტორია 1935წ, Vტ.). ამრიგად, ვაზის გასხვლის აღნიშნული წესი ქართულია და იგი „ქართულ ფორმად“ არის აღიარებული. იგივე წესი და ფორმა საქართველოსაგან დამოუკიდებლად მე-19 საუკუნეში ფრანგი მევენახე მეცნიერის გიუოს მიერ გადაყვანილი იქნა „შპალერზე“ და მიიღო „გიუოს“ სახელწოდება; იგი ამჟამად ამ სახელით არის გავრცელებული, რაზეც არავინ დავობს.

1975 წლიდან ძირეული ცვლილებები განიცადა ვენახის გაშენების სქემებმა. რეკომენდირებული იქნა ვენახის გაშენება ე.წ. „ფართო მწკრივშორისებიანი, მაღალშტამიანი“ ფორმებით: მწკრივშორისები: 2,5-4,0მ; მწკრივში ვაზთა შორის 1,5-2,0მ, საორიენტაციო მოსავალი 10,0-20,0ტ/ჰა-ზე. საქართველოში იგი სტაციონალური ცდებით იქნა დაზუსტებული და ღონიერი, წყლით უზრუნველყოფილი ნიადაგებისათვის განისაზღვრა ოპტიმალური სქემა: - 2,5X1,5მ-ზე; შტამბის სიმაღლე 80-100სმ. ნაკლებ ნაყოფიერ, ღორღიან ნიადაგებზე ფერდობ ადგილებში გამოყენებულია შემჭიდროვებული (2,0-2,2X1,0-1,0-1,25) სქემა. შტამბის სიმაღლე 70სმ-90სმ. ადგილწარმოშობის დასახელების მიკროზონებში რეკომენდირებულია რეგლამენტირებული მოსავალი- ჰა-ზე 5-7 ტონის ფარგლებში, შტამბის სიმაღლე - 70-90 სმ.

ღვინო და ჯანმრთელობა - დღევანდელი მსოფლიო ღვინოს - როგორც სამკურნალო-პროფილაქტიკურ და დიეტურ სასურსათო პროდუქტს განიხილავს. ამ თვალსაზრისითაც ქართული ღვინოები გამორჩეულია, რასაც ჯიში, ადგილი და ტექნოლოგია განსაზღვრავს. ქართველი (აკად. სერგო დურმიშიძე) და უცხოელი, კერძოდ ფრანგი (მიშელ ბურზექსი, პასკალი და სხვ) მეცნიერების მიერ დადგენილია, რომ ღვინო, წითელი და თეთრი, განსაკუთრებით კახური ტექნოლოგიით დაყენებული, შეიცავენ უამრავ ბიოლოგიურად აქტიურ ნივთიერებებს: ფენოლებს, ანტოციანებს. ამ ნივთიერებათა ფარმაცევტული სახელწოდებაა - პროანტოციანიდები. ისინი კი განსაკუთრებით დიდი რაოდენობითაა კონცენტრირებული ყურძნის წიპწაში (59% შემდეგ კლერტში და კანში 21-29%, რბილობში კი მხოლოდ 1%) (მ. ბურზექსი).

კახური წესით, ქვევრში დაყენებულ ღვინოში, რომელიც დამზადებულია კახეთში, დაჭყლეტილი ყურძნის (წიპწის, კანის, კლერტის) მონაწილეობით პროანტოციანიდების შემცველობა 62% იყო.

ამ კატეგორიის ღვინოები დიდ როლს თამაშობენ ადამიანის გულ-სისხლძარღვოვანი სისტემის, ათეროსკლეროზის, სიმსივნური დაავადებების პროფილაქტიკაში.

სიტყვა-ტერმინი ღვინო:

თანამედროვე საზოგადოება, მეცნიერები, მკვლევარები მსჯელობენ იმაზე, რომ მსოფლიო ხალხთა ლექსიკაში სიტყვა- ტერმინი - „ღვინო“ შეიძლება ქართულიდან იყოს შემოსული. ენათმეცნიერი ე.ი. ტომსინის განმარტებით ტერმინი „ღვინო“ ძველ ევროპულ ენებში ფრიგიელებისაგან გადაიღეს. ქართველი მეცნიერის, ისტორიკოსის მკვლევარის, პროფ. გ. მელიქიშვილის განმარტებით - ძველმა მესხებმა- მუშქებმა, ჩვ.წ.ად. VIII საუკუნეში, მცირე აზიაში დიდი სახელმწიფოებრივი გაერთიანება დაარსეს, რომელსაც მაშინდელი მსოფლიო ფრიგიის სახელმწიფოს სახელით იცნობდა.

აქედან გამომდინარე, სიტყვა ტერმინი „ღვინო“ ძველი მესხების -უძველესი ქართული ტომის ენის კუთვნილება, გადის ინდო-ევროპულ ენებში ვაზის კულტურასთან და ღვინოსთან ერთად.

ვაზი ქართულ დამწერლობაში:

ნებისმიერი ხალხის, ერის ცხოვრებაში უდიდესი გამოგონება ანბანია, იგი ერის თავისუფლების სიმბოლოა. ამა თუ იმ ერის მიერ შექმნილი ანბანი იმ ერის ცხოვრებას, მის ყოფას, მის კულტურას ეფუძნება და ასახავს. შეუძლებელიც იყო, რომ ქართველის მიერ დვითურობამდე ამაღლებულ ვაზის კულტურას ასახვა არ ეპოვა ქართულ ანბანში, რომელიც მსოფლიოში არსებულ (14) ანბანისაგან, ერთერთი უძველესი და სრულყოფილია. უძველესი ქართული დამწერლობის - ასომთავრულის რამოდენიმე ასო-ნიშანი სწორედ ვაზის ორგანოების მოძრაობა, მიმოხრას და ფორმირებას ასახავს. მაგალითად, გადაწინდული (გადაწვენილი) ვაზის გრაფიკული ნიშანი დაედო საფუძვლად ასომთავრული „ღ“- დანის წარმოშობას; ასო „ჭ“ - ჭანი - ჭიგოზე აკრული ვაზის გრაფიკული ფორმაა. დღესაც, ტოპოგრაფიაში ვენახით დაკავებული ადგილის ტოპოგრაფიული ნიშანიცაა.. ლოგიკურია, ასომთავრული ანბანის სიძველე შეიძლება იქცეს ერთ-ერთ არგუმენტად იმისა, რომ ტერმინი „ღვინო“ მსოფლიო ხალხთა ლექსიკაში ქართულიდან გასულად ჩაითვალოს.

ეს თამამი მოსაზრება ეყრდნობა უცხოელი და ქართველი ლინგვისტთა კვლევის შედეგებს. იგი გაძლიერდა იმითაც, რომ ასო „ღ“ (ღანი) ევროპულ, ლათინურ, ბერძნული ჯგუფის ენებში იშვიათობაა ან არც არის. ამიტომ სხვა ენებისაგან მისი გამოყენება, შემოტანა- გამოყენება შეუძლებელიც იქნებოდა?!

ვაზის გზა - ქართული ვაზი უცხოეთში და უკან დაბრუნება

სავარაუდოა, რომ ქართული ვაზის მოგზაურობა - შეღწევა აზიასა და ევროპაში „აბრეშუმის გზითაც“ მოხდებოდა.

„აბრეშუმის გზა“ ინდოჩინეთიდან საქართველოზე გადიოდა; ერთ-ერთი განშტოება ამ გზისა კასპიის ზღვის, ამიერკავკასიის - მდინარეების მტკვრის და ფაზისის (რიონი) და ფაზისიდან (ფოთი) პონტოს ზღვის (შავი ზღვის) გავლით უკავშირდებოდა შავი ზღვისა და ხმელთაშუა ზღვის აუზის ქვეყნებს, დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებს. შესაძლოა ვაზიც აბრეშუმის გზას მოჰყვებოდა,.. მაგრამ წყაროები შეგვახსენებენ, რომ „აბრეშუმის გზამდე“ 1000 წლით ადრე შეიმჩნევა კულტურული ვაზის ჯიშების გადაადგილება აღმოსავლეთით და დასავლეთით: კავკასიიდან მცირე აზიის, საბერძნეთისა და რომის გავლით. დასავლეთ ევროპისაკენ, გარეული ვაზის კულტურაში შეყვანა დამოუკიდებლად, გვიან მოხდა, რაც იძლევა საშუალებას ითქვას, რომ ვაზის გზა დამოუკიდებლად არსებობდა და იგი აბრეშუმის გზაზე ადრინდელია.

რეალობაა ისიც, რომ ბევრმა ქართულმა ჯიშმა იმოგზაურა ევროპის ქვეყნებში; ბევრი უკან დაბრუნდა სახელმწიფოებრივი ან სხვა ენებზე თარგმნილი, ზოგჯერ დამახინჯებული სახელწოდებით, მაგალითად „იმერული დონდელაბი“ იხსენიება, როგორც „დორდელაბი“; ასე დაუბრუნდა თავის სამშობლოს IX საუკუნეში - ხარისთვალა კოლხური და სხვა მრავალი.

განათლებისა და მეცნიერების საწყისები საქართველოში:

წყაროები გვამცნობს: იყალთოს (კახეთი, თელავი) აკადემიაში, XII საუკუნეში, თამარის ეპოქაში, სხვა საბუნებისმეტყველო საგნებთან ერთად მევენახეობა-მელვინეობა ისწავლებოდა.

1876 წელს გამოიცა ლევან ჯორჯაძის დასტამბული წიგნი კახელ მევენახეთა და მელვინეთა დასახმარებლად - სახელმძღვანელო - „მევენახეობა და ღვინის დაყენება და კეთება და გაუმჯობესება, ხელმძღვანელობისათვის კახური ღვინის მაყენებლებისა“, რომელიც დღესაც საინტერესოდ იკითხება.

1895 წელს გამოიცა ვასილ პეტრიაშვილის კაპიტალური წიგნი კლასიკური სახელმძღვანელოს „ღვინის დაყენება“, რომლის განახლებული გამოცემა განხორციელდა

2016 წელს. 1890 წელს დას. საქართველოში (სოფ. საქარა, ზესტაფონი) დაარსდა საცდელი სანერგე, რომელიც 1900 წელს დასავლეთ საქართველოს ზონალურ საცდელ ნაკვეთად გადაკეთდა და 2010 წლამდე წარმატებით ასრულებდა თავის ფუნქციას და რომელმაც ამიერკავკასიის საფილოქსერო კომიტეტთან ერთად, ფილოქსერის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში ისტორიული როლი შეასრულა. (ვ. სტაროსელსკი, გუნცაძე, ანდრონიკაშვილი) და ამიერკავკასიის მევენახეობა იხსნა ფილოქსერისაგან განადგურებისაგან. საფუძველი ჩაეყარა ვენახების გაშენებას ფილოქსერგამძლე საძირე ჰიბრიდებზე; მოეწყო საძირეთა სადედის ნაკვეთები. გაშენდა ევროპიდან (კერძოდ საფრანგეთი, გერმანია) შემოტანილი ფილოქსერაგამძლე საძირე ჰიბრიდების სადედეები. საქარის საცდელმა სადგურმა კახეთის (გურჯაანის, ურიათუბანი - ვაზისუბანი) მევენახეობის საცდელ სადგურთან და აფხაზეთის (გუდაუთა) მევენახეობის დასაყრდენ პუნქტთან ერთად ფუძემდებლური როლი შეასრულა საქართველოში 1930-1931 წწ-ში მევენახეობა-მელვინეობის საკავშირო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დაარსების საქმეში, რომელიც 1937 წელს საქართველოს ინსტიტუტად გარდაიქმნა და 2010 წლამდე წარმატებით ფუნქციონირებდა.

გასული საუკუნის 20-იან წლებში თბილისის პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში, შემდეგ (1918წ). თბილისის უნივერსიტეტში აგრონომიულ ფაკულტეტზე ისწავლებოდა მევენახეობა-მელვინეობაც.

1928 წლიდან სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში შეიქმნა მევენახეობის (დამფუძნებელი და ხელმძღვანელი აკად. პროფ. სოლომონ ჩოლოყაშვილი) და მელვინეობის კათედრა (დამფუძნებელი და ხელმძღვანელი პროფ. კონსტანტინე მოდებაძე).

ფილოქსერა-ფილოქსერამდელი და შემდგომი პერიოდი:

ვაზის ფესვის უსაშინელესი მავნე მწერის - ფილოქსერის გავრცელების წინა პერიოდში ვენახის ფართობი საქართველოში (1875წ) 75.0 ათას ჰა-ს აღემატებოდა. ფილოქსერის გამანადგურებელმა მოქმედებამ, ამავე დროს ქვეყანაში არსებულმა სოციალურ-პოლიტიკურმა ვითარებამ, რევოლუციურმა გარემომ, 1921 წელს ვენახის ფართობი 35,0 ათას ჰექტრამდე შეამცირა, რაც სამწუხაროდ დღევანდელი დონის მაჩვენებელიც არის და იგი ქვეყანაში მინიმალურადაც ვერ ასახავს ამ დარგის ეკონომიკურ პოტენციალს?!

ფილოქსერამდელ ქვეყანაში (1945 წლიდან) ნაცრისა და ჭრაქის გავრცელების პერიოდია, რომლის წინააღმდეგ ბრძოლა პრობლემატური იყო. არ იყო საკმარისი ცოდნა, გამოცდილება და უზრუნველყოფა. ვენახი შენდებოდა უგეგმოდ, ხშირი და ზეხშირი (ჰა-ზე 8-12 ათასი ძირი ვაზი, რომელიც ევროპაში დღესაც არ არის უარყოფილი) ნარგაობების სახით.

ფეხს იდგამდა დარგობრივი ეროვნული მეცნიერება ...

ფილოქსერამ ახალი ეპოქა შექმნა მევენახეობაში; წარმოიშვა ახალი სტრუქტურები: დარგები, ქვედარგები: ფილოქსერაგამძლე საძირეთა და სანამყენეთა სადედე ნაკვეთები, სასათბურე და სანერგე მეურნეობები და სხვ. სტიმული მიეცა მეცნიერების განვითარებას. აქტიური კონტაქტები მყარდება ცივილიზებულ ევროპის ქვეყნებთან. იგზავნება ახალგაზრდა კადრები დარგობრივი ცოდნის შესაძენად და ასამაღლებლად, რამაც რა თქმა უნდა შედეგი გამოიღო. ჩვენს ქვეყანაში დარგობრივი სამეცნიერო ინსტიტუციების ფორმირებას შეუწყო ხელი, რომლის ერთ-ერთი მაგალითია ზემოხსენებული მევენახეობა-მელვინეობის კვლევითი ინსტიტუტი და კათედრების შექმნა.

საბჭოური პერიოდი - საკმაოდ ხანგრძლივი (70 წელი), წარმატებულიც და თანმდევი ნეგატიური მოვლენებით: ახალგაზრდა სახელმწიფომ მევენახეობა-მელვინეობაც მძიმე მემკვიდრეობით მიიღო.

ღვინის წარმოების სანედლეულო ბაზის მკვეთრად შემცირებამ, ხელი შეუწყო ფალსიფიკაციის გაძლიერებას. მთავრობა ატარებდა ღონისძიებებს. 1921 წელს მიღებული იქნა კანონი ღვინის ფალსიფიკაციის შესახებ (ავტორი სოლომონ ჩოლოყაშვილი); თუმცა იგი არც ამოქმედებულა.

1930 წლიდან ქვეყანაში მევენახეობა-მელვინეობის განვითარების ახალი ეტაპი იწყება. იგი მეცნიერების განვითარების ხელშემწყობი ღონისძიებებით იწყება და შედეგებიც მალეა საგრძნობი. ფუძემდებლურია 1936 წელს მიღებული მთავრობის დადგენილებები მევენახეობა-მელვინეობის განვითარების შესახებ, სადაც განისაზღვრა ვენახების ფართობების ზრდა ტრადიციული, აბორიგენული ჯიშების ბაზაზე, რომელიც ეტაპობრივად წარმატებით ხორციელდებოდა. ვენახები შენდებოდა კოლმეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებში, წახალისებული იყო საკარმიდამო ნაკვეთებზე ვენახების გაშენება; გატარებულ კომპლექსური ღონისძიებების შედეგად 80-იან წლებში ქვეყანაში 144.0 ათას ჰა ვენახი დაფიქსირდა, თუმცა იგი ჩვენი ქვეყნისათვის ჭარბი იყო და მალე დასტაბილურდა 25-28 ათას ჰა-მდე. შეიქმა ყურძნის წარმოების მძლავრი ბაზა; ყოველწლიურად იწარმოებოდა 500-700 ათასი ტონა ყურძენი, მზადდებოდა 28-30 მლნ დეკალიტრი ღვინო, კონიაკი, არაყი (ჭაჭის) და სხვა ეროვნული საკვები პროდუქტები.

მევენახეობა-მერვინეობა ერთ-ერთი მაღალრენტაბელური დარგი გახდა საქართველოში: ქვეყანაში წარმოებული სოფლის მეურნეობის პროდუქციის 18-20% მოდიოდა მევენახეობის წილად; კვების მრეწველობაში ღვინიდან მიღებული შემოსავალი 15-16% შეადგენდა. ქვეყანა უზრუნველყოფილი იყო სარგავი მასალით - სტანდარტული სარგავი მასალით, იწარმოებოდა 18-20 მლნ ცალი ვაზის ნამყენი ნერგი მაგრამ ვერ მოხერხდა ჯანსაღი, უვირუსო ნერგის წარმოების ბაზის შექმნა.

ქვეყანაში მევენახეობა-მელვინეობის ტრადიციებმა, მიღწეულმა წარმატებებმა, მეცნიერულმა გარემომ განაპირობა 1962 წელს მევენახეთა და მელვინეთა X მსოფლიო კონგრესის ჩატარება თბილისში. საქართველოს ეწვია მევენახეთა და მელვინეთა საერთაშორისო ორგანიზაციის პრეზიდენტი ფრანდი ბარონი პიერ ლერუა. (დოკუმენტური ფილმი კონგრესის შესახებ). იგი შეფასდა, როგორც ერთ-ერთი საუკეთესო; 2010 წელს ქვეყანამ 33-ე კონგრესს უმასპინძლა. 80-იანი წლების შემდეგ წარმატებებთან ერთად, თავი იჩინა ნეგატიურმა პროცესებმა: ყურძნის „უხვი“ მოსავლის მიღებაზე ორიენტირებულ, სახელმწიფო გეგმების შესრულების აუცილებლობის მოტივით, ქვეყანაში შესუსტდა მოთხოვნა და კონტროლი წარმოქმნილი პროდუქტისა და პროდუქციის ხარისხზე; იმძლავრა ფალსიფიკაციამ. უყურადღებოდ დარჩა უნიკალურ მიკროზონებში უნიკალური ვაზის ჯიშების გავრცელების მნიშვნელობა, ადგილწარმოშობის დასახელების ღვინოების წარმოების სანედლეულო ბაზის გაფართოება, რომელიც 21-ე საუკუნის მელვინეობის ძირითადი მიმართულებაა;

მევენახეობა-მელვინეობა დამოუკიდებელ საქართველოში:

1990 წლიდან დამოუკიდებელი საქართველოს პირობებში განსახორციელებელი, გადაუდებელი, მაგრამ მოუმზადებელი რეფორმის პროცესში, შეფერხდა დარგის განვითარებაც; საბედნიერო, მოკლე დროში ქვეყანაში აგროსამრეწველო სექტორის რეაბილიტაცია მევენახეობა-მელვინეობით დაიწყო. მიღებული იქნა საქართველოს კანონი ვაზისა და ღვინის შესახებ“, დამუშავდა დარგის განვითარების კონცეფციები, სტრატეგიული მიმართულებები, რომელთა მიხედვით რეკომენდირებულია ქვეყანაში ვენახის ფართობის 70 ათას ჰა-მდე გაზრდა, რაც ყოველწლიურად უზრუნველყოფს 350-400 ათას ტ. ყურძნის წარმოება-გადამუშავებას, ნაცლად ამჟამად წარმოებული 150-160 ათასი ტონისა.

21-ე საუკუნეში მევენახეობა-მელვინეობის ძირითადი მიმართულებაა ადგილწარმოშობის დასახელების მაღალხარისხოვანი ღვინოების წარმოების სანედლეულო ბაზის გაფართოება, ქვეყანაში არსებული რეზერვების ამოქმედების ხარჯზე. მოცემულ ეტაპზე მოქმედებაშია და ბაზაზე წარმატებით ფუნქციონირებს 20 ადგილწარმოშობის დასახელების მაღალხარისხოვანი ღვინო.

მნიშვნელოვანია ისიც, რომ პირველად ქვეყანაში შეიქმნა ჯანსაღი, უვირუსო ნამყენი ვაზის ნერგის წარმოების საბაზისო სანერგე.

სოფლის მეურნეობის სამინისტროს სისტემაში ფუნქციონირებს სოფლის მეურნეობის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი, სადაც უვირუსო სარგავი მასალის წარმოებასთან ერთად, მუშაობა მიმდინარეობს ქართული ვაზის გენოფონდის კვლევის, დაცვისა და კონსერვაციის მიმართულებით. საკოლექციო ნაკვეთში თავმოყრილია 450-ზე მეტი ქართული აბორიგენული ვაზის ჯიში-ნიმუშები; 250-ზე მეტი ევროპული და აზიური ვაზის ჯიში, რომელსაც თქვენ ადგილზე გაეცნობით.

WINE AND VINE IN GEORGIA **(Fragments from history, the present situation, the future directions)**

¹Nodar Chkhartishvili, ²Nino Chkhartishvili

¹Georgian Academy of Agricultural Sciences, Tbilisi, Georgia

²Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia

Summary

The country of ancient farmers – GEORGIA – is considered as an origin hearth of cultural vine-grape forms. It is located between the Greater Caucasus Mountains System, the Black Sea (Georgia), the legendary Colchis and Caspian Sea basins, which create a unique, moderate environment and climate for the viticulture and as well as for winemaking development.

Fragments from history: The information is based on archaeological, paleontological, paleobotanical, linguistic, ampelographic research conducted on the territory of the country. The historical stages of the development of viticulture and winemaking are considered from ancient times, from the beginning of farming - to date. The post period of phylloxera and phylloxera is highlighted with long negative processes, successive processes and the hope of independent Georgia.

A new epoch begins with the cultivation of phylloxera in viticulture; New objects originated; Phylloxera protruding stabilizers and prosthetic modules, nursery farms; Stimulus was given to organize science. The scientific station (Saqara, 1890) was founded by philosopher and has played a fundamental role in establishing the Viticulture and Winemaking Union of Scientific Research in Georgia (1930). The Soviet period of viticulture and winemaking is epochal; In the 80's of the last century, the vineyard area increased to 125-127 thousand hectares. 500-700 thousand grapes were produced in the country; 28-30 million decalitre of wine.

The total agricultural production in viticulture was 18-20%; Wine production was 15-16% in the food industry. Negative processes have emerged in the background of success. Demand and control of quality in the "great" harvesting country has weakened. The development of the unique varieties of vine has remained in the unique microzone unattended. Falsification was overwhelming.

Problem of planting material: The country was provided with a standard grafting plant, but it was not a problem of producing a healthy, weird seedling. Work in this direction has been resumed since 2007 and the base nursery was organized in the country (village Jigaura, Mtskheta, 2007). Since 1990, legal rules have been established in independent Georgia. The Law of Georgia on Vine and Wine has been acting since 1998. The concept of development of the field and the strategic directions, according

to which the vineyard area of the country should grow to 70.0 thousand hectares instead of 34,4 thousand hectares. The country should produce 400-450 thousand tons of grapes.

It should increase the raw materials of Georgian cognac and sparkling wine production. First of all, science should be restored.